

Egedy Gergely

PLEBEJUS KONZERVATIVIZMUS AMERIKAI VÁLTOZATBAN: WILLMOORE KENDALL

A konzervatív gondolkodás sajátosságait csak kevéssé ismerők is tudják, hogy a konzervatívok általában felettébb gyanakvóak a tömegek szerepével kapcsolatban, és ezért hagyományosan elit-pártiak. Valószínűleg kevesebben számolnak azzal, hogy a konzervatív gondolkodáson belül – kisebbségi áramlatként – létezik egy „plebejus” irányzat is, amely viszont sokkal jobban bízik a tömegben, mint a kulturális és politikai elitben.¹ A 20. században a nyugati konzervatív gondolkodásban a plebejus megközelítés egyik legérdekesebb és kétségtől nagyformátumú képviselője az amerikai Willmoore Kendall volt. Daniel McCarthy „a nép embereként” (*man of the people*) aposztrofálta őt, joggal emelve ki a többségi elv iránti mély – a konzervatívok zöme által nem osztott – elkötelezettségét.²

Kendall (1909–1967) Oklahoma államban született, egy vaksággal sújtott metodista lelképásztor családjában. Csodagyerekeknek tartották: már két éves korában megtanult írni, s 18 éves korára diplomát szerzett az Oklahomai Egyetemen. 1932-ben oxfordi ösztöndíjat nyert el; a világhírű történészprofesszor, R. G. Collingwood volt a mentora. Oxfordban a harmincas években erősen hódított a baloldali-marxista szellem, s ennek hatása alól a fiatal Kendall sem tudta kivonni magát. Baloldali szimpátiája elvezette a polgárháborúba sodródott Spanyolországba, itt azonban olyan mértékben kiábrándult a kommunistákból, hogy a jobboldal és a konzervatívok irányában kezdett tájékozódni. Hazatérése után, 1940-re elkészítette doktori disszertációját; ezt a munkáját *John Locke és a többségi uralom doktrínája* (*John Locke and the Doctrine of Majority Rule*, 1941) címmel adták ki. Öntudatos amerikaiként 1942-ben a CIA elődjénél (OSS) jelentkezett szolgálatra; az egyetemi világba csak 1947-ben tért vissza, a Yale-re, ahol 14 éven át tanított. Tanítványai között volt az új konzervatív nemzedék egyik meghatározó képviselője, William F. Buckley, aki 1955-ben megalapította a konzervatívok egyik központi sajtóorgánumát, a *National Review*-t. Az ő felkérésére Kendall a folyóirat rendszeres szerzője lett, de nem csak a Yale-en tanító baloldali-liberális kollégáival tűzött össze rendszeresen, hanem az „övéivel” is állandóan vitázott: „egy embernél többel sosem volt beszélő viszonyban a *National Review*-nél”.³ 1961-ben a nézeteitől mélyen idegenkedő Yale szép összeget kínált neki azért, hogy önként távozzon; ezt követően a Dallasi Egyetemre került a poli-

¹ A konzervativizmus két változatához lásd EGEDY Gergely: „Patricius” és „mozgósító” konzervativizmus, *Magyar Szemle* 2006/3–4; részletesebben: Uő.: *Political Conservatism in Post-Communist Hungary, Problems of Post-Communism* 2009. május–június. A tömegekhez való konzervatív viszony ambivalenciájához lásd MEGADJA Gábor: *Elitista populizmus vagy populista elitizmus? A tömegek kérdése a modern politikában*, *Kommentár* 2012/4.

² DANIEL MCCARTHY: *Willmoore Kendall, Man of the People = The Dilemmas of American Conservatism*, szerk. Kenneth Deutsch – Ethan Fisher, The University Press of Kentucky, Lexington, 2010, 175–201.

³ Uo., 181.

tikatudományi tanszék vezetőjének. Itt érte a halál igen fiatalon, 1967-ben. Extravagáns viselkedésre is hajlamos színes egyénisége sokakat lenyűgözött; a neves író, Saul Bellow egyik kisregényének a hősét róla formálta.⁴

Burke és Kirk elutasítása: a konzervativizmus „amerikanizálása”

Az amerikai konzervatív gondolkodás neves történésze, George Nash úgy véli, Kendall viszonylagos „elfeledettségéhez” számottevő mértékben hozzájárult, hogy a Locke-ról írott munkájának kivételével gondolatait nem monográfiákban, hanem „csak” tanulmányokban és recenziókban fejtette ki.⁵ Közülük a legfontosabbak önálló kötetekben is megjelentek: *A konzervatív állítás* (*The Conservative Affirmation*) című 1963-ban jött ki, a mások írásait is tartalmazó *Liberalizmus versus konzervativizmus* pedig 1966-ban. Halála után adták ki, munka- és szerzőtársa, George Carey közreműködésével *Az amerikai politikai tradíció alapvető szimbólumai* (*The Basic Symbols of the American Political Tradition*, 1970) című könyvet.

Ha kissé „szétszórta” formában is, de valóban hatalmas – és korai halála miatt nem teljesen befejezett – életművet hagyott hátra Kendall, akinek a legfőbb célját találóan határozza meg Nash a konzervativizmus „amerikanizálásaként”.⁶ Ez ugyanis Kendall megítélése szerint „hamis tanítók” kezébe került. A kritika mindenekelőtt a háború utáni amerikai konzervativizmus legtekintélyesebb képviselőjének, Russell Kirknek szólt, akinek azt vetette a szemére, hogy a figyelmét az „alapító atyák” helyett Burke-re és az európai gyökerekre fordította. *A konzervatív állítás* előszavában Kendall így írt erről: „Nem látom az értelmét annak, hogy konzervatívnak nevezze magát valaki, aki csak igen kis mértékben veszi figyelembe saját hazájának a kialakult intézményeit, aki nem érzi magát igazán otthon a saját életformájában, s aki nehezen tud azonosulni azon politikai és morális elvekkel, melyeket saját országa a történelme során követett.”⁷

Az amerikai konzervativizmus hagyományainak az európaiakkal való szembeállítására Kendallnál összefonódott a plebejus és az elitista szemlélet különbségének kiemelésével. Bár e különbségtételt ő egyáltalán nem alkalmazta, jól kirajzolódik, hogy *de facto* az amerikaiakat a plebejus, az európaiakat pedig az elitista vonásokkal kapcsolta össze. Ezzel összefüggésben hangsúlyozta, hogy nem kíván semmit sem kezdeni az arisztokráciával, nincs vitája – „legalábbis nem több, mint *A Föderalista szerzőinek*” – azzal, hogy Amerika „elkötelezett a demokrácia iránt”, és nem flörtöl egy olyan jogállam kialakításának a gondolatával sem, amely „kifelejtje az embereket a képből”. Mindehhez hozzáfűzte még: „Az 1789 előtti John Adamst nem tisztelettel, hanem gyanakvással szemléli”, és elutasítja Burke *Töprengések a francia forradalomról* című könyvének számos érvét. Úgy vélte, az európai arisztokráciát cso-

⁴ Saul BELLOW: *Mosby's Memoirs*, The New Yorker 1968. július 20., idézi MCCARTHY: *I. m.*, 176.

⁵ George NASH: *The Place of Willmoore Kendall in American Conservatism* = Willmoore Kendall. *Maverick of American Conservatism*, szerk. John Alvis – John Murley, Lexington Books, Lanham, 2002, 5.

⁶ *Uo.*, 12.

⁷ Willmoore KENDALL: *Preface* = *The Conservative Affirmation*, Henry Regnery, Chicago, 1963, xi. Nash információja szerint Kendall egy magánlevelében a *Conservative Affirmationt* egyenesen Kirkhöz intézett „hadüzenetnek” tekintette (NASH: *I. m.*, 9).

dáló Burke életművének jelentős része egyszerűen nem releváns Amerika számára. Kendallnek Európához való viszonyáról sokat elmond az a megállapítása, melyet *Az amerikai politikai tradíció alapvető szimbólumaiban* olvashatunk: „Európa gonoszsága központi mítoszunk alapvető előfeltevése.”⁸ Ugyancsak fontosnak tartotta jelezni, hogy nem kíván közösködni az arisztokratikus szemlélet olyan emblematisztikus képviselőinek a konzervativizmusával sem, mint Calhouné, Babbitté és More-é.⁹ Mindennek a fényében nehéz lenne tagadni a plebejus vonások meglétét Kendall gondolkodásmódjában. A kortárs konzervatívok között talán senki sem hitt annyira abban, hogy az amerikai nép képes önmagát intelligens módon kormányozni, mint ő; Nash fogalmazásában „szinte misztikus módon azonosult” a „néppel”.¹⁰ Konzervatív populista? Közeli munkatársa, William Carey egy írásában ezt a minősítést is megkockáztatja,¹¹ de a kérdés mindenképp árnyaltabb elemzést igényel.

Locke újraértelmezése és a többségi elv dicsérete

John Locke-ról írott munkája Kendall nevét összeforrasztotta az amerikai politikai dományban a többségi elv védelmével. Említettük, hogy Kendall a baloldalon kezdte szellemi pályafutását; 1939-ben publikált tanulmánya, *Az amerikai demokrácia megőrzése* (*On the Preservation of Democracy in America*) még abból indult ki, hogy a vagyonos kisebbség érdekeit képviselő „alapító atyák” lényegében megghiúsították a többségi elv érvényesülését azzal, hogy egy antidemokratikus alkotmányt kényszerítettek az amerikaiakra. „Mintha egy 18. századi Machiavelli tanácsára cselekedtek volna” – írja.¹²

John Locke és a többségi uralom doktrínája című művében a fiatal Kendall arra tett kísérletet, hogy alapvetően átértelmezze a Locke-ról Nyugaton kialakult képet. Azt kívánja bizonyítani, hogy a híres filozófus mindenekelőtt nem az elidegeníthetetlen jogok, hanem az abszolút többségi uralom híve volt. E helyütt aligha indokolt Locke tanainak áttekintésébe bocsátkozni, csak annyit jeleznénk, hogy Kendall a *Második tanulmány* (*Second Treatise*) elemzése alapján arra a következtetésre jutott: Locke a legtöbb kérdésben „a többség-elvű demokraták” (*majority-rule democrats*) álláspontját képviselte.¹³ Munkájának VII. fe-

⁸ „The wickedness of Europe is a fundamental presupposition of our central myth.” Willmoore KENDALL – George CAREY: *The Basic Symbols of the American Political Tradition*, The Catholic University of America Press, Washington D.C., 1995, 150.

⁹ KENDALL: *Preface*, X.

¹⁰ „[...] an almost mystical identification with the »people«”. NASH: *I. m.*, 11.

¹¹ „[...] a conservative populist of sorts”. George F CAREY: *How to Read Willmoore Kendall*, First Principles ISI Web Journal 2008. február 9., www.firstprinciplesjournal.com/articles.aspx?article=506&theme=home&page=3&loc=b&type=ctbf.

¹² Willmoore KENDALL: *The Preservation of Democracy in America* = Willmoore Kendall *Contra Mundum*, szerk. Nellie D. Kendall, Arlington House, New Rochelle – New York, 1971, 104.

¹³ Willmoore KENDALL: *John Locke and the Doctrine of Majority Rule*, The University of Indiana Press, Urbana, 1941, 55. Locke *Második értekezése*hez lásd NAGY Levente előszavát: *John Locke, a modern jogállam elméletének előfutára* = John LOCKE: *Második értekezés a polgári kormányzatról*, ford. Endreffy Zoltán, Polis, Kolozsvár, 1999, 5–39. Részletesebben lásd NAGY Levente alapos elemzését: *A klasszikus szerződés-elmélet és szerepe Thomas Hobbes és John Locke filozófiájában*, PhD-disszertáció, Debreceni Egyetem, 2005, 128–170.

jezetében így foglalja össze Locke érvelését: ahol csak közösségben élnek az emberek, mindenütt megállapodnak abban, hogy „a numerikus többségre bízzák a döntéshozatal jogát [...] s e döntések kötelezőek a kisebbségre nézve. A többségi elv implicit módon következik a közösségi élet logikájából.”¹⁴ Ez a felfogás igencsak messze áll a konzervatív gondolkodás hagyományaitól, de tökéletesen egybevágott Kendallnak a negyvenes években vallott felfogásával. Locke neve szimbólummá vált az amerikai alkotmány értelmezése körül folytatott küzdelemben, s így joggal mutatott rá, hogy míg az addigi interpretáció a többségi uralom ellenfeleinek kedvezett, az általa adott értelmezés a többségi elv híveit juttatta egy „roppant fontos szimbólumhoz”.¹⁵

Figyelemre méltó ugyanakkor azon állítása, miszerint Locke ellentmondásba keveredett, amikor egyidejűleg próbálta képviselni az elidegeníthetetlen emberi jogok elvét és azt, hogy az igazság mibenlétét a többség határozza meg. Akkor Locke szerint a többség döntéseit miként lehet összeegyeztetni a moralitás követelményeivel és a kisebbség érdekeivel? Kendall érdekes és széles visszhangot keltő válasza az volt, hogy Locke tulajdonképpen egy ki nem fejtett „latens premisszára” (*latent premise*) építette érvelését, miszerint a többség mindig racionálisan és igazságosan jár el. E tézis jegyében fogalmazódik meg: Locke meg volt győződve arról, hogy „az emberek józan többsége” (*safe majority of men*) racionális és igazságos.¹⁶ Locke-kal egyetértve Kendall maga is úgy vélte, hogy a *maior pars*, a „nagyobb rész” egyúttal a *melior pars*, a jobbik rész is.

Egy 1949-es írásában egészen odáig elmegy, hogy kijelenti: a többségnek bizonyos politikai jogok korlátozására is joga van.¹⁷ Ekkor még úgy látta, hogy aki a többségi elv híve, az nem támogathatja a többség mozgásterének korlátozását. Ezzel az érveléssel, amely – akarva-akaratlan – azt feltételezi, hogy a nagyobb rész mindenkinek, a kisebbség pedig senkinek sem számít, Kendall a negyvenes években igen közel jutott Rousseau-nak a többségi elvről alkotott radikális felfogásához.¹⁸ Ettől később eltávolodott, ám az a – Rousseau-éval ugyancsak rokon – meggyőződése, mely szerint a jó közösség elengedhetetlen feltétele a többségi elv működtetésének, egész pályafutása során demokrácia-felfogásának kulcseleme maradt. Egyrészt csak az erős kohéziójú közösségek tagjaitól várható el – fejtette ki –, hogy akkor is tudomásul vegyék a többség döntését, ha ők maguk éppen kisebbségbe kerültek. Másrészt pedig a többség csak ilyen közösségekben képes arra, hogy önkontrollt gyakorolva ne éljen vissza a hatalmával a kisebbségek kárára.¹⁹

Az ötvenes években Kendall megismerkedett Leo Strauss munkásságával. Többen a modernitást megkérdőjelező, az antik természetjogi gondolkodást feltámasztó konzer-

¹⁴ „The majority principle is, in a word, implicit in the logic of community life.” KENDALL: *John Locke and the Doctrine of Majority Rule*, 112.

¹⁵ *Uo.*, 57–58. Kendall hangsúlyozza, hogy vizsgálódásának erre az eredményére maga sem számított.

¹⁶ *Uo.*, 134.

¹⁷ Willmoore KENDALL: *Prologomena to any Future Work on Majority Rule* = Willmoore Kendall *Contra Mundum*, 141–147.

¹⁸ Érdemes kiemelni: Kendall egyedül állt a konzervatívok között a Rousseau iránti vonzalmával. Carey utal arra, hogy Kendall úgy vélte, Rousseau-t félreértették, s tervezett is egy könyvet róla, ám az sosem készült el. George CAREY: *Willmoore Kendall and the Doctrine of Majority Rule* = Willmoore Kendall. *Maverick of American Conservatives*, 44 (18. jegyzet).

¹⁹ KENDALL: *On the Preservation of Democracy*, 113.

vatív filozófus erős hatásával magyarázzák, hogy későbbi műveiben Kendall határozottan szakított a többségi elv korlátozások nélküli alkalmazásának követelésével.²⁰ Levelezni kezdett Strauss-szal, akiről úgy vélekedett, hogy Machiavelli óta a legjelentősebb nyugati gondolkodó, Strauss pedig (ez nem kis elismerést jelentett a részéről!) „generációja legjobb bennszülött (native) teoretikusának” nevezte őt.²¹ Ezt követően, Eric Voegelin munkáival is megismerkedve és a római katolikus hitre áttérve Kendall kezdte más-ként értelmezni a többségi elvet. E fordulat a legkevésbé sem volt ellentmondásmentes, hiszen plebejus vonzalmaiból sokat megőrizve a képviseleti demokrácia nem-plebejus eszméjének híve lett. Pontosan érzékelte azt a problémát, amelyet Körösenyi András úgy fogalmazott meg, hogy a „demokrácia és a képviselet elveinek szimmetrikus kombinációja nem lehetséges”²² – a képviseleti demokráciában ő mindenekelőtt azt értékelte, hogy ennek a keretében a többségi elv a kormányzó kisebbség kiválasztásának hatékony eszközeként funkcionál. Egy 1958-as recenzióban már azt hangsúlyozta, hogy a többségi uralom elvének a „túlhajtasát” éppúgy elutasítja, mint annak *ab ovo* elvetését. Az amerikai politika egyik fő erénye, írta, hogy egyszerre hisz a többségi uralomban és a kisebbségi jogokban.²³ Ezzel párhuzamosan az „alapító atyák” örökségéről is alapvetően átértékelte a felfogását. Ahogy egy levelében 1960-ban kifejtette, A *föderalista* tanulmányozása során arra a következtetésre jutott, hogy „történelmi tévedés” az „alapító atyák” tanításának az a bevett értelmezése, miszerint ők valójában a többségi elv ellenfelei lettek volna.²⁴ Nem a többségi elvnek, hanem csak a korlátozások nélküli többségi elvnek voltak az ellenfelei – állapította meg. Módosított felfogását A *két többség* (*The Two Majorities*) című, 1960-ban publikált tanulmányában fejtette ki. Többen is ezt tartják életműve legmaradandóbb alkotásának.

A két többség

Kendall abból a megállapításból indul ki, hogy az amerikai politikai berendezkedésben állandó feszültség forrása a végrehajtó és a törvényhozó hatalom, az elnök és a kongresszus ellentéte. Ebből fakad az a „megmagyarázatlan misztérium” is, hogy „a választópól-

²⁰ Köztük a vele személyes kapcsolatban álló, e tanulmányban is idézett George Carey és John Alvis. Strauss életművéhez lásd LÁNCZI András: *Modernség és válság. Leo Strauss politikai filozófiája*, Pallas–Attraktor, Budapest, 1999.

²¹ Kendall Straussnak a *What is Political Philosophy?* című könyvről írott recenziójában fogalmaz így, lásd Willmoore KENDALL: *Conservative Reappraisals of Recent Works on Politics (What is Political Philosophy? by Leo Strauss) = The Conservative Affirmation*, 260 („the great teacher of political philosophy, not of our time alone but of any time since Machiavelli”). Strauss idézett véleményét a Kendallhez írott egyik levelében (1960. május 14.) fejti ki, lásd Willmoore KENDALL: *Maverick of American Conservatives*, 237. Strauss és Kendall levelezését érdekes tanulmányban dolgozta fel George ANASTAPLO: *Willmoore Kendall and Leo Strauss = Willmoore Kendall. Maverick of American Conservatives*, 157–190.

²² KÖRÖSÉNYI András: *Vezér és demokrácia*, L'Harmattan, Budapest, 2005, 144–145.

²³ Willmoore KENDALL: *Conservative Reappraisals... (Democracy and Catholicism in America, by Currin Shields) = Uő.: The Conservative Affirmation*, 149–150.

²⁴ Idézi CAREY: *Willmoore Kendall and the Doctrine of Majority Rule*, 31.

gárok egyidejűleg és folyamatosan fenntartanak egy olyan elnököt Washingtonban, aki a fennkölt elvek és a felvilágosodás öröksége iránt elkötelezett, és egy olyan kongresszust, amely mindezekre fittyet hány.²⁵ Kendall igen eredeti állítása szerint ez az ellentét „két többség” létével jár együtt: az egyiket a kongresszus reprezentálja, a másikat pedig az elnök. Az előbbi a konzervatív elemet képviseli: cselekedeteit nem „a felvilágosult értelmiségi vélemények” irányítják. Ez magyarázza, hogy a kongresszus „reakciós” álláspontot foglalt el számos kérdésben, beleértve például a déli államok szegregált iskoláinak ügyét is. A törvényhozás a szigorú bevándorlási politika híve volt, kiállt ugyanakkor az intenzív fegyverkezési verseny mellett, az „internacionális” orientáció helyett pedig „nacionalisztikus” irányvonalat képviselt. A pártrendszer tekintetében a kongresszus elkötelezte magát a „nem-ideológiai” és nem „program-orientált” pártok mellett, s azon az állásponton volt, az amerikai rendszerbe bőven belefér, hogy az egyes államok között, sőt azokon belül is eltérőek legyenek a polgárok jogai és kötelességei. A két hatalmi tényező küzdelemében – emelte ki Kendall – általában a törvényhozás győz. Ennek a fényében pedig felettébb figyelemre méltónak találta, hogy az amerikai politikatudományi gondolkodás mégis úgy tesz, mintha a többségi uralom demokratikus elméletében nem lenne helye a kongresszusnak és a kongresszusi választásoknak. Mintha kizárólag az elnökválasztásnak lenne jelentősége.²⁶ Ez az álláspont a kongresszust egyszerűen nem tekinti relevánsnak a többségi uralom kérdésében.

Miért van ez így? Willmoore Kendall – kissé leegyszerűsítő – válasza az, hogy a végrehajtó és a törvényhozó hatalom szembenállásának a mélyén lényegében egy liberális-konzervatív konfliktus húzódik meg.²⁷ A liberális közgondolkodás a különféle rész- és kisebbségi érdekeket felkaroló, az agrárövezeteknek aránytalanul nagy súlyt biztosító kongresszusban a többségi uralom akadályát, nem pedig az eszközt látja.²⁸ Azok szemében, akik így gondolkoznak, a kongresszus az „alapító atyák” antidemokratizmusát, a többségi uralommal szembeni ellenérzéseit tükrözi. De vajon helyes-e ez a feltételezés? Kendall ekkor már úgy véli, valójában „félreértések egész soráról” van szó. Saját korábbi felfogásával éles ellentétben hangsúlyozza: A *föderalista* szerzői a kormányzat fölötti demokratikus kontroll megteremtésére, nem pedig ennek a megakadályozására törekedtek. Vagyis többségi rendszert kívántak, de olyat, amely a választások középpontjába az „erényes emberek” kiválasztását állítja.²⁹ E mechanizmus kiválasztási feladata kapcsán McCarthy a szavazók „morális szakértelméről” (*moral expertise*) beszél.³⁰ Kétségtelen, a többségi uralom ezen rendszerében a választóktól „csak” annyi politikai szakértelmet várnak el, hogy megtalálják a megfelelő embereket. Kendall szerint Madison és Hamilton nem a többségi elv ellen lépett fel, amikor megpróbálta korlátozni annak a lehetőségét, hogy „demagóg vezetésű mozgalmak” gyakoroljanak hatást a kongresszusra.

²⁵ Willmoore KENDALL: *The Two Majorities* = Uő.: *The Conservative Affirmation*, 32.

²⁶ Uő., 33.

²⁷ Uő., 29.

²⁸ Uő., 34.

²⁹ Uő., 37.

³⁰ MCCARTHY: *I. m.*, 184.

„Súlyosan tévedünk, ha összekeverjük az igazságtalanságot elkövető többséggel szembeni gyűlöletüket egy olyan gyűlölettel, amely a nép többségével, az emberek többségével szemben mutatkozik” – fogalmaz *A két többségben*.³¹ Madison és a többi alkotmányozó úgy gondolkodott, hogy az erényes emberek képesek megakadályozni a többség igazságtalan viselkedését, az igaz ügyeket képviselő többséget viszont nem gátolják. Kendallnak ez a meggyőződése hasonlít a Locke kapcsán feltételezett „latens premissához”, amely szerint az erényes többség jogi garanciák nélkül is képes a kisebbség érdekeit védelmezni. Ez pedig összefügg Kendall konzervatizmusának plebejus színezetével, a korlátok intézményesítésének ugyanis a plebejus konzervativizmus általában kisebb szerepet tulajdonít az elitista vagy patricius változatnál.

Összevetve a kortárs politikatudomány és az „alapító atyák” többségi uralommal kapcsolatos felfogását, Kendall arra a következtetésre jutott, hogy míg az előbbi a választásokat tekinti kulcsfontosságúnak, addig az utóbbiak a választás elemének kisebb jelentőséget tulajdonítottak. Annál fontosabbnak tartották viszont az „erényes emberek” szerepét, s az ő folyamatos „tanácskozó diskurzusukat”, amely nem korlátozódott a választási időszakokra. Arról, hogy miért tartotta a kongresszusi választásokat az elnökválasztásnál sokkal fontosabbnak, így írt *A két többségben*: egy kongresszusi képviselő megválasztásánál egy olyan közösség, amely hűséges *A föderalista* alkotmányos moralitásához, arról hoz döntést, hogy ki az a leginkább erényes ember, akit képviselőként a maga nevében a törvényhozásba küld. E döntés annál is inkább lényeges és megfontolandó, mert a közösség jól tudja, „hogy az elnökválasztásra csak csekély hatást gyakorolhat”.³²

Kendall meg volt győződve arról – e vonatkozásban is közel állva Rousseau-hoz –, hogy a többségi uralom csak a kis közösségekben tud jól működni; úgy látta, az önkormányzatra való képesség mértéke fordított arányban áll a közösség méretével. Ez magyarázza, hogy érvelésében megkülönböztetett szerepet tulajdonított a kongresszusi képviselőket megválasztó körzetek méretének, kiemelve, hogy ezek kisebbek és átláthatóbbak a szövetségi szintnél. Velük kapcsolatban felidézi Rousseau-nak azt a megállapítását (*A társadalmi szerződésből*), miszerint a tölgyfa körül gyülekező svájci parasztok bölcsőbb döntéseket tudnak hozni, mint Európa összes kormánya.³³ A kongresszusi képviselők választókerületei nem hasonlíthatók ugyan a tölgy körül gyülekező parasztok közösségeihez, ám – Kendall kifejezésével – mégis „strukturált közösségek”. Az ő értelmezésében egy olyan nagy területen, amilyen az Egyesült Államok, nem lehet strukturált közösségről beszélni, ezért hagyományos értelemben vett többség sem képzelhető el. Az elnökválasztás aktusa tehát önmagában nem eredményez valódi többségi mandátumot – vonja le a következtetést. Már az „alapító atyák” is felismerték szerinte a nemzeti többség kialakításának a nehézségeit, az általuk teremtetett modell így szükségszerűen a „strukturált közösségekre” épülő kongresszusra alapozódott. Ehhez hozzáfűzi még: míg a kongresszusi választások arra sarkallják a választókat, hogy reálisan szembenézzenek a problémákkal,

³¹ „We are greatly when we confuse their animus against popular majority bent on injustice with an animus against the popular majority, the majority of the people as such.” KENDALL: *The Two Majorities*, 38.

³² *Uo.*, 44.

³³ *Uo.*, 45.

addig az elnökválasztásban, amelyet szerinte csak később csatoltak az eredeti rendszerhez, szinte kódolva van, hogy érdemben *semmiről* se essék szó.³⁴ Itt kell tehát keresni a végrehajtó és a törvényhozói hatalom ellentéteinek a gyökereit, amelyek háttérben az áll, hogy míg az elnököt és bürokráciáját az értelmiségi körök által kidolgozott „fennkölt elvek” (*high principles*) befolyásolják, a jóval konzervatívabb kongresszus az általa képviselt többség konkrét tapasztalataiból indul ki.

Kendall szilárdan hitt abban, hogy az amerikai rendszer nem tűri el az elnöki jogkör lényeges kibővítését, a végső döntéseket mindig a törvényhozásnak kell meghoznia.³⁵ A halála óta eltelt évtizedek elkötelezetten konzervatív elnökeinek szerepe (mint például Ronald Reagané) ugyanakkor felveti azt a dilemmát, hogy mennyire volt időtálló a konzervativizmus ügyének a kongresszus elsőbbségével való összeforrasztása. Többen megkockáztatták a feltételezést, hogy Kendall valószínűleg átértékelte volna álláspontját a későbbi fejlemények fényében. E sorok szerzője viszont egyetért Daniel McCarthy érvelésével, miszerint Kendall a „prezidencializmus” jelenségét, a végrehajtó hatalom szerepének az aránytalan megnövekedését eszmei irányvonaltól függetlenül veszélyesnek és az „alapító atyák” által teremtett tradícióktól mélyen idegennek érezte.³⁶ Az amerikai hagyomány alapvető szimbólumaiban Kendall kifejezetten téves „mítosznak” minősítette azt a felfogást, hogy az amerikai nemzeti szellem nem az alkotmányban és a *Föderalistában* található, hanem a nagy elnökök „apostoli sorában”.³⁷

A „nyitott társadalom” bírálata és az ortodoxia védelme

A plebejus konzervativizmus bizonyos kérdésekben engedékenyebb, másokban viszont szigorúbb az elitista vagy patricius konzervativizmusnál. A szólásszabadság kérdése többnyire az utóbbi körbe tartozik, s ezzel kapcsolatban Kendallnak különösen erős fenntartásai voltak. Fölfogásának a megértéséhez abból a – már említett – meggyőződéséből kell kiindulnunk, miszerint a többségi uralom csak erős kohéziójú közösségekben tud működni, a kohézió fenntartása tehát abszolút elsőbbséget élvez. Innen, a kohézió féltéséből ered tehát az úgynevezett „nyitott társadalom” (*open society*) eszméjével szembeni mély ellenérzése. Azt az ellenérvet, hogy a disszenzus, a vélemények nagyfokú külön-

³⁴ *Uo.*, 46.

³⁵ *Uo.*, 23–27.

³⁶ Vö. MCCARTHY: *I. m.*, 195–196.

³⁷ KENDALL–CAREY: *I. m.*, 153. Ebben a könyvében, amely Voegelin erős hatását tükrözi, Kendall a kongresszusnak a Legfelső Bírósággal szembeni elsőbbségét is megvédi, azzal érvelve, hogy a legfelső bírói testületnek joga van ugyan felülbírálni a törvényhozás döntéseit, de valójában az utóbbinak módja lenne egész sor jogi eszközzel keresztülvinni az akaratát. Hogy ezt mégsem teszi, annak nem alkotmányjogi, hanem kulturális oka van: az amerikai politikát ugyanis végsősoron „az alkotmányos moralitás” irányítja, s ez visszafogottságot és konfliktuskerülést tanácsol mindegyik hatalmi ágnek. (*Uo.*, 138–142.) Ennek kapcsán még az is megfogalmazódik, hogy a három hatalmi ág elkülönítése nem az is alkotmányból ered, hanem a *Föderalista* szellemiségéből. Amerika ténylegesen nem a philadelphiai alkotmány vagy a Jogok Törvénye alapján működik, hanem a *Föderalista* útmutatásai szerint, amelyek egy másfajta alkotmányt alkotnak – állítja Kendall.

bőzősége nem áll feltétlenül ellentétben a társadalmi-politikai renddel, nem fogadta el. Ezzel összefüggésben Alvis párhuzamot von Rousseau-nak az „általános akaratról” (*volonté général*) alkotott koncepciója és Kendall konszenzuskeresése között.³⁸ A többségi elv nála ugyanis mindenekelőtt a konszenzus kialakítását volt hivatva szolgálni.

Emlékezetes, hogy Karl Popper 1945-ben publikálta világszerte elhíresült munkáját *A nyitott társadalom és ellenségei* (*The Open Society and its Enemies*) címmel, s ez a politikatudományi gondolkodás centrumába állította a „zárt” és a „nyitott” társadalmak különbségeit. Kendall szerint a nyitott társadalom elvi alapjait a legmagasabb szinten John Stuart Mill nevezetes 1859-es esszéje, *A szabadságról* (*On Liberty*) foglalta össze, s ezért a saját nézeteinek a kifejtését is elsősorban nem Popper, hanem Mill állításainak a bírálatára alapozta.

Mill felfogása a legtömörebben talán azzal a megállapítással foglalható össze, mely szerint biztosítani kell minden nézet képviselőének és terjesztésének a szabadságát, még ha közülük egyeseket immorálisnak vagy ostobának tartunk is. Az ő számára, amint ez világosan kiderül esszéjéből, a szólás- és gondolat szabadság nemcsak egy a védendő szabadságjogok között, hanem a lehető legfontosabb érték. Olyan, amelyet semmilyen más érték érdekében sem lehet korlátozni. E megközelítésben a társadalomnak nem lehetnek megkérdőjelezhetetlen értékei, és így – Kendall kedvelt kifejezésével – nem lehet saját „ortodoxiaja” sem.³⁹

Millt sokan elemezték már, de Kendall plebejus konzervatív nézőpontja újszerű következtetések levonását is lehetővé tette. Az amerikai gondolkodó szerint – epigonjaival ellentétben – Mill maximálisan tudatában volt annak, hogy új és forradalmi jelentőségű tant hirdetett meg a szólásszabadság korlátozhatatlanságának a követelésével; „korábban soha senki nem fogalmazott meg még csak egy valamennyire is hasonló doktrínát sem”. Machiavellihez hasonlítja Millt annyiban, hogy mindketten „gonosz” tanokat hirdettek. „Aki egy társadalmat tönkre akar tenni, annak először azt a nyilvános igazságot (*public truth*) kell megsemmisítenie, amelyet az meg akar testesíteni, s Mill tézise a szólásszabadságról, amennyiben azt elfogadják, épp ezt teszi” – hangsúlyozza Kendall.⁴⁰ Mill írása – akárcsak Poppernek a „nyitott társadalomról” szóló könyve – Kendall értelmezésében alapvetően hamis dilemmákkal szembesíti az olvasóját: vagy korlátozatlan szólásszabadság, vagy korlátlan gondolatkontroll. Vagy nyitott, vagy zárt társadalom. Az így megfogalmazott kérdések azonban elrejtik a tényleges választási lehetőségeket. Választani ugyanis nem csak két megoldásból lehet. Mill és Popper azt szeretné elhíttetni, írja Kendall, hogy egy társadalom nem lehet „kicsit nyitott” vagy „kicsit zárt”, mint ahogy egy nő sem lehet csak egy kicsit terhes. Ebbe a csapdába azonban nem szabad belesétálni, szögezi le.⁴¹ A jól feltett kérdés tehát így hangzik: mennyire lehet nyitott egy társadalom úgy, hogy a jövőben is nyitott maradjon? Szerinte nincs biztosabb út a zárt társada-

³⁸ John E. ALVIS: *The Evolution of Willmoore Kendall's Political Thought* = Willmoore Kendall. *Maverick of American Conservatives*, 51.

³⁹ Willmoore KENDALL: *Conservatism and the „Open Society”* = *The Conservative Affirmation*, 106. „Egy kubai vudu-hittérítőt éppúgy kell kezelnie, mint saját egyházának az érsekét” – hozza fel elrettentő példaként.

⁴⁰ „For he who would destroy a society must first destroy the public truth it conceives itself as embodying...” *Uo.*, 110–111.

⁴¹ *Uo.*, 111.

lomhoz, mint azon ajánlások megvalósítása, melyeket Mill és Popper a nyitott társadalom megteremtésére kidolgozott.

Állításának magyarázataként Kendall rámutatott, hogy ha egy társadalom hajlandó lenne magáévá tenni Mill ajánlásait a szólásszabadság korlátlanra tételéről, akkor abból a világ legintoleránsabb társadalma válna, amelyben szükségszerűen megszűnne az igazság keresése. Ahhoz ugyanis, hogy toleráljuk az igazság keresését, mindenekelőtt hinni kell az igazság létében. „A minden kérdés nyitott kérdés elvét valló társadalom ebben nem hisz, s ezért türelmet sem tud gyakorolni azokkal szemben, akik más véleményen vannak. Üldözni kezdi az utóbbiakat, s így, saját magának köszönhetően, megbénítja az igazság keresését.”⁴²

Hol követte el Mill (és Popper) a legnagyobb tévedést? Kendall szerint az ember és a társadalom természetének helytelen értékelésében. Mill elképzelései arra az *expressis verbis* meg nem fogalmazott feltevésre épülnek, hogy a társadalom egy „vitaklub” (*debating-club*), amely mindenekelőtt az igazság keresésére törekszik, s kész mindent alárendelni e célnak. Valójában azonban a társadalomnak számos más célja van – köztük saját fennmaradásának a biztosítása, és az általa vallott igazság védelme. Ezeket legalább annyira – vagy még épp még jobban – értékeli, mint az absztrakt igazság keresésére irányuló erőfeszítéseket. És így is kell erről gondolkodnia – jegyzi meg a közösségi kohézióért az „elitista” konzervatívoknál jobban aggódó plebejus Kendall. A Szókratészről írott 1958-as cikkében egyértelműen úgy foglal állást, hogy bár a saját szemszögéből nézve igaza volt a görög filozófusnak, az athéni bíróság mégis jogosan járt el vele szemben. Sőt Szókratész maga sem vonta kétségbe a város jogát a büntetés kiszabására egy olyan emberrel szemben, aki megkérdőjelezte a polisz közösségének alapelveit.⁴³ A Kendallt jól ismerő Alvis írja, hogy egyetemi óráin Kendall gyakran hivatkozott Rousseau azon tanácsára, miszerint érdemes lenne megteremteni a római köztársaság cenzori hivatalának modern megfelelőjét.⁴⁴ (Nem sűrűn lehet találkozni ilyen véleménnyel a 20. századi angolszász konzervatívok írásaiban.) Levonható az a következtetés, hogy Kendall a szabadság fogalmának nem azt a „modern” felfogását osztotta, amely az egyéni szabadságjogokat állítja a középpontba, hanem az antik értelmezést, amely a hatalom kollektív gyakorlásában való részvétel lehetőségét jelenti.⁴⁵

A szólásszabadság határainak megvonását tehát Kendall a társadalom kohéziós igényére tekintettel kívánta megszabni. Szerencsés a társadalom, állapítja meg, ha van egy olyan „kiválasztott kisebbsége” (Ortega y Gasset kifejezését használva), amely nagyra értékeli az igazság keresését, és szerencsés ez a kisebbség is, ha a társadalom támogatja ezt a törekvését – vagy legalábbis nem akadályozza. És bölcs az a társadalom, amely olyan vezetőket választ, akik anyagi eszközökkel is segítik e kisebbséget az igazság keresésében. Ennél többet azonban nem szabad kérni a társadalomtól, azt tehát nem lehet elvárni, hogy e kisebbség tagjai az egész társadalom számára mindent nyilvánosan megkérdője-

⁴² Uo., 116.

⁴³ Willmoore KENDALL: *The People versus Socrates Revisited* = *Willmoore Kendall Contra Mundum*, 149–167.

⁴⁴ ALVIS: I. m., 89.

⁴⁵ Vö. Domenico FISICHELLA: *A politikatudomány alapvonalai*, IC(P) Holding, Miskolc, 1994, 272–273.

lezhessenek. Ez a legrosszabb értelemben vett utópia lenne. Ha mindent kérünk – jegyzi meg Kendall –, azt is kockáztatjuk, amit megkaphattunk volna.⁴⁶

A „nyitott társadalom” eszméjéhez való ellentétes viszonyulás állt Kendall szerint annak a törésvonalnak a hátterében is, amely az ötvenes években szinte két táborra osztotta az amerikai politikai életet. McCarthy populista stílusú harcias antikommunistakampányára gondolunk, melyet a konzervatív értelmiségiek többsége is elutasított, Kendall viszont fenntartások nélkül támogatta. A „mccarthyizmus” jelenségét elemző írásában kifejti, hogy minden társadalomnak szüksége van az alapkérdésekre kiterjedő konszenzusra, a „közösen vallott hitek kemény magjára”.⁴⁷ Giovanni Sartori a konszenzus fogalmának három szintjét különbözteti meg: a végső értékekre vonatkozót, a játékszabályokra vonatkozót és a kormányzatok elfogadására vonatkozót.⁴⁸ Míg a neves olasz politikatudós a procedurális konszenzust tekinti a demokrácia legfontosabb feltételének, s nem az értékekben való konszenzust, Kendallnál a hangsúly egyértelműen a végső értékekre kerül. „Egyes kérdések a konszenzust olyan mélységben érintik, hogy a társadalom önmagát számolná fel, öngyilkosságot követne el, ha nyitottnak tekintené őket” – vonja le a következtetést.⁴⁹ Kendall szemében tehát a McCarthyról folytatott vita is a közösség által elfogadott ortodoxia megítéléséről szólt. Amerika elkötelezett bizonyos értékek mellett, s Kendall olvasatában a heves kampányt nem a kommunisták veszélyességének mértéke indokolta, hanem az, hogy az általuk képviselt doktrína „immorális” és összeegyeztethetetlen az amerikai értékrenddel.⁵⁰

A konzervativizmus hivatása

Mi is hát a konzervativizmus és mi a rendeltetése? E kérdést számos művében érinti a magát tudatosan konzervatívnak minősítő Kendall, de *A konzervatív állítás* című kötetében közölt, *Mi a konzervativizmus?* című írásában külön is foglalkozik vele. Tömören összefoglalva álláspontját: saját korának amerikai konzervativizmusát a „liberális forradalommal” szemben tanúsított ellenállásként határozza.⁵¹ Jól ismert tény, hogy az 1960-as években az egész nyugati világban – s az Egyesült Államokban is – egy mély és nagyszabású kulturális forradalom bontakozott ki a liberalizmus elveinek és a hagyományokkal való szakítás jegyében. A kibontakozó változások mélységét Kendall – igen helyesen és éleslátásról tanúskodva – olyan léptékűnek tekintette, hogy „liberális forradalomról” beszélt. E történeti kontextusba helyezve a kérdést a konzervatívok szerint azok, akik – akár tudatosan, akár ösztönösen – ellen akarnak állni a liberális térfoglalásnak, amely az amerikai életmód teljes átalakulásával – az ő értékrendje szerint elsilányulásával – fe-

⁴⁶ KENDALL: *Conservatism and the „Open Society”*, 113.

⁴⁷ Willmoore KENDALL: *The Pons Asinorum of Contemporary Conservatism = The Conservative Affirmation*, 74.

⁴⁸ Giovanni SARTORI: *Demokrácia*, Osiris, Budapest, 1999, 53–54.

⁴⁹ KENDALL: *The Pons Asinorum of Contemporary Conservatism*, 75.

⁵⁰ *Uo.*, 76.

⁵¹ Willmoore KENDALL: *What is Conservatism? = The Conservative Affirmation*, 10.

nyezetett. Azt állította, hogy a liberálisok – „gondosan kidolgozott program alapján” – a többségi uralom történetileg kialakult amerikai rendszerét teljes mértékben át akarják alakítani, felszámolva azt a „tisztá képviselői” (*purely representative*) rendszert, amelyet az ország az „alapító atyáktól” kapott. (A liberálisok törekvései az ő olvasatában tendenciájukban magukban foglalták a kongresszus átalakítását, az elektori rendszer és a szenátus eltörlését, a pártrendszer átszabását, a „fékek és ellensúlyok” működtetésének megszüntetését.⁵²) Valószínűleg meglepőnek tűnik az állítás, de Kendall saját korának amerikai társadalmát még megfelelő mértékben zárt társadalomnak tartotta, s úgy látta, a liberálisok ezt egy nyitott társadalommá akarják alakítani. Elképzeléseivel kapcsolatban joggal használja Békés Márton az „ellenforradalom” minősítést; az „alapító atyák” „új Sionját” kívánta helyreállítani.⁵³ Szélesebb értelemben azokat tekintette konzervatívoknak, akik a Strauss által emlegetett „nagy tradíció” követőiként elfogadják az abszolút értékek létét. E megközelítésből kiindulva fogalmazott úgy, hogy a liberalizmus és a konzervativizmus közötti „végső kérdés” (*ultimate issue*) a társadalmi szerződésről való vélekedés.⁵⁴ A liberálisok szerint azoknak a görög „konvencionalistáknak” (vagyis a szofistáknak) az utódai, akik úgy vélték – a természetjogi felfogást képviselő Platónnal és Arisztotelésszel ellentétben –, hogy az igazság kérdései kizárólag emberi megállapodásokon, konvenciókon nyugszanak. Az összekötő kapcsot a „konvencionalisták” és a modern liberálisok között a koraújkor szerződés-elméleteinek a kidolgozói alkotják, ők ugyanis mindent az egyén beleegyezéséből vezettek le. A kortárs liberalizmus és konzervativizmus közötti határvonalat – a plebejus konzervatívokra gyakran jellemző vehemenciával – Kendall kifejezetten háborús frontvonalnak tekintette, amelynek egyik oldalán „a liberális csapatok”, a másikon pedig a konzervatívok helyezkedtek el. Az „övéit” arra biztatta, hogy menjenek át ellentámadásba, a kongresszus által reprezentált többségre támaszkodva, hiszen Amerika sorsa a tét.⁵⁵ Érdemes kiemelni, hogy a konzervatív identitás szempontjából élete utolsó éveiben is nélkülözhetetlennek tartotta a Locke-hoz való viszony tisztázását. Ekkor már egyértelműen azt vallotta, hogy a konzervatívok nem lehetnek Locke őszinte hívei; az angol filozófust is a liberálisok elődei közé sorolta. „A locke-iánusok Amerikában [...] a liberálisok, a konzervatívoknak pedig, akik vitatkoznak és vitatkozniuk is kell a liberálisokkal minden fontos kérdésben, meg kell tanulniuk, hogy Locke-ellenesként határozzák meg magukat” – írta.⁵⁶ Ennek a hangsúlyozását annál is inkább fontosnak tartotta, mert úgy látta: a konzervatívok többnyire maguk is osztoznak abban a tévhitben, mely szerint Amerika berendezkedése Locke elveire épül. Ezért ragaszkodnak annyira az egyénnek tulajdonított összes jog védelméhez, szinte „neurotikusan” reszketve az erős államtól. Kendall szerint azonban a konzervatívoknak nincs okuk osztozniuk a libertariánusok elszánt államellenességében, s az állam korlátait nem

⁵² *Uo.*, 16–17.

⁵³ BÉKÉS MÁRTON: *Amerikai neokonzervativizmus. Egy kisiklott ellenforradalom*, Századvég, Budapest, 2008, 116.

⁵⁴ WILLMOORE KENDALL: *The Social Contract. The Ultimate Issue between Liberalism and Conservatism = The Conservative Affirmation*, 85–86.

⁵⁵ KENDALL: *What is Conservatism?*, 11.

⁵⁶ KENDALL: *The Social Contract*, 99.

az elidegeníthetetlen egyéni jogok eszméjében, hanem a természetjogban kell keresniük. Strauss hatására tehát a többségi elv alapján működő kormányzat melletti érvelését természetjogi alapokra helyezte – ezzel viszont elveszítette azon liberális konzervatívok rokonszenvét, akik az egyéni jogok eszméjének a háttérbe szorításában mindig a zsarnoksággal való kacérkodást látják, amint arra Alvis utal.⁵⁷

Az amerikai politikatudományban ma is többféleképpen vélekednek Kendallról. E sorok szerzője szerint olyan plebejus konzervatív volt, akinek eszmerendszerében a liberalizmusellenesség kapott elsőbbséget, s aki az amerikai konzervativizmus „tradicionalista” vonulatához tartozott – az általa oly élesen bírált „patrícus” Kirkkel és általa is nagyra tartott Richard Weaverrel együtt.⁵⁸ Kendall azonban plebejusként is konzervatív maradt, s a többségi elv elfogadásával párhuzamosan nemet mondott minden olyan megoldásra, amely a többség zsarnokságához vezethetett volna. Utolsó éveiben a plebejus vonások el is halványultak: *Még egyszer John Locke-ről* (*John Locke Revisited*) című, 1965-ben készített írásában gyakorlatilag visszavonta 1941-ben kidolgozott „latens premisszáját” a többség vélelmezett jóindulatáról.⁵⁹ Az alkotmányos garanciákkal korlátozott többségi elv mellett azonban mindvégig kiállt, elutasította a demokrácia elitista értelmezéseit, és fenntartotta a nyitott társadalommal szemben megfogalmazott éles kritikáját. Kulcsszerepet tulajdonított a többség körében élő „alkotmányos moralitásnak” (*constitutional morality*), s meg volt arról győződve: az amerikai nép mindaddig felelősen tud élni a szuverenitásával, amíg a liberális forradalom nem fosztja meg szellemi örökségétől. A konzervativizmus „amerikanizálása” az ő olvasatában mindenekelőtt ennek az álláspontnak a képviselét jelentette.

⁵⁷ ALVIS: *I. m.*, 80–81. A legélesebb bírálatot Strauss egyik befolyásos tanítványától, Harry Jaffától kapta. Részletesebben lásd John A. MURLEY: *On the „Calhounism” of Willmoore Kendall = Willmoore Kendall. Maverick of American Conservatives*, 99–139. Jaffa azt állította – alaptalanul –, hogy Kendall a rabszolgatartást védelmező Calhounhoz hasonló eszmei platformon áll.

⁵⁸ A „tradicionalista” vonulatot illetően e sorok szerzőjéhez hasonlóan vélekedik Békés Márton is: BÉKÉS: *I. m.*, 249–250.

⁵⁹ Willmoore KENDALL: *John Locke Revisited = Willmoore Kendall Contra Mundum*, 434–435.

Pócza Kálmán

ALKOTMÁNYOZÁS MAGYARORSZÁGON
ÉS AZ EGYESÜLT KIRÁLYSÁGBAN*

Ahogy minden tudománynak, úgy az összehasonlító politikatudománynak is megvannak a maga nehézségei. Hasonlatosan a többi tudományághoz itt is megfigyelhető, hogy a módszertan kiválasztása alapjaiban befolyásolhatja a vizsgálati eredményeket.¹ Ugyanakkor már a módszertani kérdések eldöntése során komoly nehézségekbe ütközik a kutató. A vizsgálati egység, a kiválasztott időintervallum, az esetszám és a vizsgálati tárgy földrajzi elhelyezkedése, a társadalmi-gazdasági kontextus, a tipológiák és az adatok hi-telessége, az adatok aggregációja és értékelési módszere – hogy csak pár problémakört említsünk – mind olyan komplex kérdéseket vetnek fel, amelyek alapos megválaszolásához önmagukban is hosszas kutatóévek szükségesek.² Hogy azonban a kutató rátérhessen tárgyra, a kiválasztott vizsgálati egységek összehasonlítására, bizonyos döntéseket kell hoznia módszertanát illetően. Jelen munkában ezen nehezítő körülmények tudatában arra vállalkozunk, hogy egy előzetes esettanulmány formájában összevessük a magyar és a brit konzervatív/jobboldali pártok alkotmányozáshoz való viszonyát és ezen keresztül a nemrégiben lezajlott alkotmányozási folyamatokat.

A összehasonlítás módszere: kis esetszám, függő és független változók

Az összehasonlító esettanulmányok előnye a statisztikákon alapuló nagy esetszámú makroelemzésekkel szemben elsősorban az, hogy jellegüknél fogva alaposabban tudják feltárni és elemezni a vizsgálat tárgyát. Az intézményrendszer és a politikai szereplők pontos megragadása, a politikai helyzet szabatos körülírása és elemzése csakis két-három eset összehasonlítása esetén képzelhető el. A makroelemzések elsődleges hibája ezzel szemben az, hogy az egyes eseteket csak felületesen tudják érinteni, mélységében sohasem vizsgálják azokat. Ez utóbbi eljárásnak viszont igen gyakran az a következménye, hogy a vizsgálat tárgyának megragadása komoly hibatényezővé válhat. Az ugyan igaz, hogy kis esetszámú vizsgálatok esetén általános törvényszerűségek csak nagyon korlátozott mértékben állapíthatók meg. Ám meglátásunk szerint a politikatudomány elsődleges feladata nem is a politika általános törvényszerűségeinek felkutatása és meghatározása. Az összehasonlító

* Jelen írás a TÁMOP 4.2.2/B-10/1-2010-0015 számú projekt támogatásával jött létre.

¹ A történelemtudomány módszertanának és a kutatás eredményeinek összefüggéséről például lásd PÓCZA Kálmán: *Emlékezetpolitika. Műfeldolgozás és történelemtudomány Németországban, Attraktor*, Budapest, 2011. [A könyvet bemutató recenziókat lásd a 116–118. oldalakon. A Szerk.]

² Hans-Joachim LAUTH – Gert PICKEL – Susanne PICKEL: *Methoden der vergleichenden Politikwissenschaft*, VS Verlag für Sozialwissenschaften, Wiesbaden, 2009.